

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 13. maja 1868. ~

Gospodarske stvari.

Kuhinjska in živinska sol

v državnem zboru dunajskem.

Naše ministerstvo se je z ogerskim ministerstvom pogodilo zaradi samoprodajstva soli. Pogodba ta je bila sklenjena proti temu, da se cena kuhinjske soli pri centu zniža počez za 2 gold. 48 kr., živinska sol pa da se ne nareja in ne prodaja več, in to zato ne, ker se živinska sol kupuje namesti bele kuhinjske in to — pravi ministerstvo — je na škodo državi kasi.

To je bistvo te ministerske pogodbe, ktera je 6. dne t. m. prišla na obravnavo zbornici poslancev.

Finančni minister dr. Brestl je prvi poprijel besedo in rekel, da se je poslednja leta namesti kuhinjske soli čedalje več vživalo živinske in samo lani 700.000 centov. Da se je za živinsko sol kuhinjski soli primešavalo to in uno, ni nič pomagalo; ljudje so ločili ta pridevek od živinske soli in ostala jim je potem navadna kuhinjska sol. To pa je državnim financam na veliko škodo. Minister priporoča zbornici, naj pritrdi vladinemu predlogu.

Poslanec Gros obžaluje, da čedalje bolj moramo plesati, kakor nam Oger gode. To je sicer dobro, da Ogri zahtevajo sol po nižji ceni, in brez Ogrov bi ne bili dobili nižje cene. Al za to nam hočejo vzeti živinsko sol; če pa nimamo živinske soli, hirala bo živinoreja in podražilo se bode potem meso itd. Avstrija bo prva, ki bode odstranila živinsko sol, in to zatega del, ker Oger tako hoče! — Kar se tiče cene kuhinjske soli, se jej po vladinem predlogu stavijo 3 različne cene, halajnska (v gornji Avstrii) se bo znižala za 2 gold. 40 kr., avseska (na gornjem Štajarskem) za 2 gld. 38 kr., istrska pa za 2 gld. 80 kr. Dozdaj se je kuhinjska sol povsod prodajala po isti ceni; vprihodnje bode različna cena, in zakaj? — tega ne pové vlada. V izhodnji Galiciji pa se ima znižati le za 1 gld.

Poslanec Mayr se čudi, da vlada zato hoče odpraviti živinsko sol, ker siromak, ki si ne more drage kuhinjske soli kupovati, si kupuje živinsko cenejšo, in to sol vživa. Za tega del se vendar ne sme živinoreji odtegniti sol! Ne zato se prodá manj soli, ker ubožec za svoj živež živinsko sol kupuje, ampak zato, ker je kuhinjska predraga. Turčija prodaja cent kuhinjske soli po 3 gold. 88 krajc., mi v Avstriji pa iščemo skrivnih pomočkov, da dar božji — sol — kvarimo le zato, da bi je človek ne vžival!

Poslanec grof Dürkheim je zoper to, da si vlada pridržuje samoprodajstvo soli, in graja, da se s pridevanjem soli tako napačno ravna, da iz tako neizmer-

nih solnic, ktere merijo 524 štirjaških milj, komaj 3 milijone centov soli napravi.

Poslanec baron Korb razlaga škodo, ki bode nastala, ako se odpravi živinska sol; živinoreja bode hirala — pravi — kuge se bojo začele; kmetije bodo čedalje bolj na kant šle, siromaštvo bode splošno. Naj se memo družih liberalnih naredeb ne poškodujejo take reči, ktere segajo v kmetijstvo in narodno gospodarstvo.

Tudi poslanec Greuter se poganja za to, da ostane živinska sol, ter pripoveduje, da 1848. leta je bil rajnki nadvojvoda Janez v Tirolih in Greuter mu je predstavil kompanijo tirolskih brambovcev. Prijazni nadvojvoda vesel, da vidi možake za Avstrijo se boreče, nagovori jih tako-le: „Ker ste tako vrli korenjaki, povejte mi, kaj želite?“ In trije možje stopijo pred princa in mu odgovorijo: „Cesarska Visokost! Le 3 želje imamo, in te so: soli za našo živinico, manj uradnikov, pa tobaka za nas.“ Te želje so še danes v Tirolih, in ni čuda, da so, ker v naši deželi je živinoreja prvo, zato pa potrebujemo živinske soli; ako nam to odtegnete, slaba bo! Gosp. minister je rekel, da to, da ljudje vživajo živinsko sol, je dokaz, da so sirovi in neomikani; jez pa pravim, da to ni res, ampak le velika revščina je tega kriva, da marsikdo še groša nima v žepu, da bi si kupil bele soli.

Minister dr. Brestl je skušal te ugovore podreti, pa mu ni obveljalo; marsiktera, ki jo je odgovoril, bila je posebno čudna. Tako je med drugim rekel, da tudi premožni kmetje kupujejo živinsko sol za svoj vžitek, in to taki, kateri morebiti v enem mesecu več zapijó, kakor celó leto izdajo za sol. — Prečudna je ta misel ministerstva. Kmet, ki trdo dela in potrebuje moči, naj po ministrovu misli nič ne pije, da bo mogel vladi sol dražje plačevati! Če bi to ministrovo priliko od soli in pijače obrnili na druge davke, rekli bi potem: naj ljudje le manj jedó in pijó, potem bojo že mógli plačati vse davke! — Kuge — pravi minister — se ne bojo odvrnile po soli, ampak bolj po tem, da se spolnujejo postave, ki so dane zoper kuge. Tudi ta ministrov ugovor zeló umahuje; naj le bere postave, pa bode poleg družih ukazov skor povsod bral nasvete, naj gospodarji dajejo soli živini. Konečno tudi pravi, da živinče za leto in dan ne potrebuje čez 90 funtov soli, in to so vendar tako mali stroški, da nikogar ne morejo plašiti. Iz tega ugovora se vidi, da gospod minister ni še bil po ubozih kmečkih bajtah in ne vé, kako trdo gré mnogim kmetom za vsak groš.

Razun družih poslancev govoril je tudi naš gosp. Črne, goriški poslanec; celi njegov govor prinesó „Novice“ na drugi strani.

Al vse potegovanje, da bi se še vprihodnje narejalo in prodajala živinska sol, ni pomagalo nič; tako imenovana „liberalna“ večina zbornice poslancev je z

90 glasovi zoper 54 sprejela vladni predlog, da se zniža cena kuhinjske soli pa odpravi živinska sol. Ako ta sklep obvelja tudi v zbornici gospôski, ne bomo tedaj prihodnjih 10 let imeli živinske soli — in to v državi, ki je najbogatejša solna država! — Nič ni pomagalo, da je poslanec Mayer še enkrat povdarjal, da od tistega časa, ko se je živinski soli cena znižala od 3 gold. na 1 gold. 60 kr., se je 900.000 centov na leto prodalo namesti 90.000 centov. Večina je tedaj zopet na ljubo Ogrom, ki za živino na svoji zemlji, ker ima veliko solika (sode) v sebi, ne potrebujejo živinske soli, našim gospodarjem vzela živinsko sol, zraven tega pa, kakor da bi je bilo sram tega sklepa, sprejela predlog Gros-ov, naj se vladi na srce položi, da brž ko bo mogoče zopet vpelje živinsko sol. Enacega sklepa se ne spominjamo, da bi ga bili doživeli v kakem državnem zboru. Kmetijski gospodarji, ki spoznajo silno potrebo živinske soli, ne bojo hvale peli tej zbornici!

0 krmi za ohranitev

in o krmi za pridelovanje pri živinoreji.

Spisal Fr. Povše.

Namen umnega gospodarja pri živinoreji je pridobiti si po njej ali mleka, masla, mesa, volne, dela itd.

Vidimo toraj, da se tirja več od živine, kakor sama za-se potrebuje, da živi. Če pa več zahtevamo od živine, moramo tudi skrbeti, da ona dobiva našemu zahtevanju pripravno krmo v množini in dobroti.

Umnemu gospodarju gotovo ne zadostuje, živino le preživiti, temuč on zahteva, da nam živina koristi ali z delom ali z mlekom itd.

Fiziologi govorijo o krmi za ohranitev (Erhaltungsfutter) in imenujejo to, kar je treba, da se živinska gorkota ohrani, in o krmi za pridelovanje, to je krma, katero moramo živini dajati, da ona more našemu zahtevanju zadostiti, torej ne le, da živina živet more, ampak da nam more dajati mleko itd.

Umen gospodar pa ne bo in ne sme biti zadovoljen, da le živino preživi, posebno čez zimo, kakor se, žalibog! ta grda napaka tu in tam nahaja, da kmet nažene več živine v hlev v jeseni, kakor jo more preživiti dobro, in tako čez zimo pusti ubogo živino strašno stradati, tako, da bi smel reči, oni hočejo postati fiziologi, in hočejo kot fiziologi poskusiti, če bo njih živinica živet mōgla pri slami ali praproti, ali celō od zraka in vode. Ko pa bi bili vsi živinorejci prijatelji živini, prevdarili bi gotovo, koliko imajo krme.

Opustil bom govoriti o slabih nasledkih tega, ako se revno poklada živini; opomnim le, da se je že mnogokrat v „Novice“ pisalo, kako neumno je nagnati v hlev več živine, kakor jo moremo rediti, in kako težavno je, zastradano opešano živino zopet na pravi stan pripraviti, in da je bolje, imeti eno dobro in lepo rejeno živinčce, kakor dva suha repa, katerih ni družega kot kost in koža.

Naj bi toraj enkrat začeli živinorejci v jeseni postati računarji; naj bi računili (rajtali), koliko je krme v šupi, koliko bode mogoče rediti živine, da bi taki živinorejci, katerim spomladi primanjka krme, kupili potrebno klajo, kajti s tem, da kupijo potrebno krmo, boljše gospodarijo, kakor če si prihranijo tiste goldinarje v žepu, poleg tega pa še večo zgubo imajo pri zastradani živinici.

Če preiskujemo živinorejo dalje, vidimo, da namen njen je mnogoter.

Nekteri živinorejci hočejo mlado živino si izrežati, drugi že odraščeno pitati (debeliti) za mesarja. Ako je namen živinoreje, teleta rediti, da dobimo dobre,

čvrste vole in krave, moramo mladini dajati tako krmo, ktera je najbolj podobna hrani, katero živina v natornem nagibu mlademu daje, — to je mleko. Omeniti pa moram, da pri reji mlade živine ne gré samo za izdelovanje organskega dela života, temuč potreba je tudi mineralske tvarine, ktera, ako obstaja iz fosfornokisle soli, ostane v životu za izdelovanje kosti itd., ali pa se odloži pri posebno živi menjavi snov v mladi živini za pripravo redilnega soka. Treba je toraj mladini dajati zbrane redilne krme, ktera ima v sebi dovolj fosforno-kislino in lužnika (alkali), kakor solika (natrona), in to se vse ravno v mleku nahaja.

Znano je, da najhitrejši raste in da najmočnejše se izdeluje život živine o prvem času življenja, to je, takrat, kadar mladina materno mleko vživa, in da potem odjenja ta posebna hitra rast. To je gotovo, da mleko je najpripravnejša krma za mladino, in da je mleko v resnici močna, redilna krma, ker s tem, da mlado vživa materno mleko, dobiva ono dobro, izbrano krmo. Priporoča se toraj, da tudi potem, kadar mlado živinčce odstavimo od maternega mleka, skrbimo za dobro, kar koli mogoče izdatno krmo. Živinčce mora koj v mladosti imeti zadosti in dobre krme, da se more celi život dobro izdelati in tako lepa in čvrsta živina postati.

Dalje je tudi vsakteremu znano, da taka teleta, ktera nimajo zadosti dobre krme, ali ktera se upirajo jim podeljeni če tudi dobri klaji, zaostanejo močno v rasti in da po navadi taka teleta nikdar ne postanejo dobra in izvrstna živina.

Če toraj vidimo tako jasno, koliko je ležeče na skrbni, dobri redbi mladine, naj bi takih telet ne puščali za rejo, ker vsak umen gospodar in živinorejec mi mora pritrditi, da s tem, če bomo revna, zastradana teleta za rejo si pridržavali, ne bomo nikdar si na dobiček delali in nikdar povzdignili živinoreje na tisto stopinjo popolnosti, katero bi prav lahko dospeli in kakoršne je nam jako potrebno.

Izvrstna živinoreja je ponos in na čast kmetu in celi deželi; priča temu je švicarska dežela, ktera po vsem svetu slovi zarad izvrstne živinoreje. Pa gotovo in res je, da dober gospodar ne praša samo za to, ali je lepo, ampak on zahteva tudi, da je koristno.

Da je pa živinoreja za našo deželo jako potrebna in važna, jasno je kot beli dan; ne bom tega na široko dokazoval, rečem le, da, kolikorkrat sem še s kmeti se pogovarjal, vselej sem še slišal to: „Dá! živinčeta me še podpirajo, da zmorem težke davke, da še visim na kmetiji.“

Dragi moji kmetijstva tovarši! ker je to resnica, poprimimo se tedaj dobrih nasvetov, kakor smo jih v „Novicah“ že tolikokrat brali, in hrepenimo z združenimi močmi za izboljšanje, za povzdigo naše živinoreje, da nam more donašati še več dobička.

Zopet druga reč pa je, odraščeno živino pitati (debeliti) za mesarja.

Pri tem podvzetji pa ima pomnoženje drugo pot; tu ni, kakor pri teletih cilj in konec le izdelovanje života — kosti — ampak tu je glavna stvar nabiranje mesa, masti. Treba je taki živini, katero pitamo, dajati tako krmo, ktera ima v sebi snove take, ktere so posebno pripravne za izdelovanje masti, in to je hrana, ktera ima v sebi dovolj tako imenovanih proteinovih snov (Protēinstoffe). Treba je torej tudi taki živini dajati zadosti izbrano krmo.

Naša živina se more dopitati z dobrim senom, se zeleno klajo itd. Vendar boljše še doseže ta namen suha detelja, sočivje in posebno bob, žito, oljnate preše.

Drug namen živinorejni je dobivati mleko. Umen gospodar ne zahteva samo le dosti mleka; on zahteva